

Szerkesztette:

Nagy Noémi, Tóbi István

Felelős kiadó:

Pro Scientia Aranyérmesek Társasága Egyesület

Program- és szervezőbizottság:

Harsányi Szabolcs Gergő, Korsósné Delacasse Krisztina,
Nagy Noémi, Tóbi István

© Minden jog fenntartva.

ISBN 978-963-88289-3-4

Pécs, 2017

**XIII. Pro Scientia Aranyérmesek Konferenciája
2016. november 17-19.
Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar**

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A konferencia az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által a Nemzeti Tehetség Program keretében meghirdetett a „Fiatal felnőtt tehetségek társadalmi felelősségvállalását elősegítő programok támogatása” címmel kiírt pályázatának (NTP-FTH-M-16) támogatásával valósult meg.

TARTALOMJEGYZÉK

A PRO SCIENTIA ARANYÉRMESEK TÁRSASÁGA EGYESÜLETRŐL.....	3
TANULMÁNYOK.....	19
Adorjáni Zsolt: Istennőcske az ölben. Gondolatok Kallimachos Artemis-himnuszához.....	22
Bakó Tamás: Néhány szó a kepstrum-analízisről.....	31
Balázs Zsuzsanna: Húrok, szférák, übermarionettek: Luigi Pirandello és William Butler Yeats bábszínháza.....	41
Csöndes Mónika: Vezető tisztségviselők – felelősség vagy biztosítás?	50
Domsa Zsófia: Halálképzetek a skandináv mitológiában – a Völuspá című költemény alapján.....	59
Harsányi Szabolcs Gergő: A foci EB árnyékában – foci, média, Rio.....	69
Hohmann Balázs: A hatósági eljárás nyilvánossága.....	76
Huszthy Bálint: Ómagyar nyelvlecke újmagyaroknak.....	84
Jávorka Brigitta: A jövő kompetenciái.....	94
Jedlovszky-Hajdú Angéla, Juhász Ákos György, Szakál Tímea, Molnár Kristóf: Ezüsttartalmú nanoszálak előállításának potenciális sebfedőként	104
Kóródy Anna Nóra: Mire jók a műemlékek? – Az épített örökség társadalmi szerepe.....	113
László Balázs: A király közjogi állásának alapvonásai az Árpád-korban	126
Máté Klaudia: A tájelemek tájképi, kulturális, ökológiai és gazdasági jelentősége.....	134
Máté Zsolt: Az első hírek az 1956-os magyar forradalomról a korabeli amerikai magyar sajtóban	145

Mayer Krisztina: Temperamentum- és karaktertípusok, valamint a teljesítménymotiváció összefüggése kockázatkereső magatartásformákkal.....	153
Mayer Martin János: Napenergia hasznosítása A napelemes rendszerektől a naphőerőművekig	161
Mecsi Beatrix: Arhatok és ábrázolásai Kelet-Ázsiában.....	171
Mezőfi László, Nagy Csaba és Markó Viktor: Almaültetvények lombozatlakó vadászpókjainak táplálkozási preferenciái	182
Nagy Noémi: Nyelv, hatalom és politika.....	186
Papp Olga: Szépészeti beavatkozások településeknek – önkormányzati autonómia a településkép vonatkozásában.....	195
Radnai Márton: Tényleg elveszik a robotok az emberek munkáját?..	204
Siska Andrea: Laboreredmények ingyen. Ingyen?! – avagy a számolt paraméterek jelentősége a laboratóriumi diagnosztikában.....	214
Szabó Beáta: Jobban menne az életem, ha.....	223
Szabó Franciska: Az alakrajz középfokú oktatásmódszertanának változásai 1778-tól napjainkig a Schola Graphidis Művészeti Gyűjtemény anyagán keresztül vizsgálva	231
Szendrei Zsolt: Boltok / Terek / Ajka, Ajka belvárosi területek építészeti karaktere és hatása a kiskereskedelmi térszerkezetre.....	240
Szives Márton: A marimba igazi hangja – Keiko Abe gondolathangszere	250
Tóthné Kálbli Katalin, Gombás Judit: Integrált oktatási formában tanuló mozgáskorlátozott és látássérült diákok testnevelésőri részvételének jellemzői és szubjektív tényezői.....	261
Várad Ágnes: Igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés környezeti ügyekben	269
Vukoszávlyev Zorán: „Ne hagyjátok a templomot”, A Magyar Katolikus Egyház templomépítészetének identitáskérdése a Kádár-korszakban	278
Zsidó András Norbert: Mitől félnek a tűzoltók? – Egy kognitív vizuális kereséses vizsgálat a félelemdetekció nyomában	289

Nagy Noémi: Nyelv, hatalom és politika

Jelen tanulmányban a nyelvi kérdés hatalmpolitikai összefüggéseit mutatom be doktori értekezésem eredményei alapján (Nagy, 2015). A nyelvi kérdés két okból is rendkívül időszerű. Egyrészt a globalizációhoz kapcsolódó társadalmi folyamatok eredményeként a kisebb vagy kevésbé használt nyelvek funkcionális hanyatlása és kihalása korunkban nagyobb méreteket ölt, mint bármikor a történelem folyamán (Bartha, 1999, p. 99). A világ egyik legismertebb nyelvi atlasza, az *Ethnologue* az élő nyelvek számát 7097-re teszi, amelyből 2444 veszélyeztetettnek minősül. Körülbelül hat nyelv tűnik el évente (Lewis–Simons–Fennig, 2016). Másrészt az etnikai konfliktusok egyik fő forrása éppen a nyelv (de Varennes, 1997). Mindennek ellenére a nyelvhasználatra vonatkozó szabályozásnak a mai napig nincsenek egyetemesen elfogadott rendező elvei, a kisebbségi nyelveket és a kisebbségek nyelvi jogait érintő egyre hangsúlyosabb nemzetközi szerepvállalás ellenére az egyes államok nyelvi jogi szabályozása ma is jelentős különbségeket mutat (Andrássy, 2013, pp. 16–17). Kutatásom a fentiek fényében az igazságos és helyes nyelvi jogalkotás zsinórmértékeinek kidolgozásához való támpontok nyújtásán keresztül a világ nyelvi sokféleségének megőrzéséhez, valamint a különféle népek békés egymás mellett éléséhez kíván hozzájárulni.

A nyelvi kérdés multidiszciplinaritását a lehetőség szerint figyelembe vevő, de elsősorban összehasonlító jogtörténeti kutatás az Egyesült Királyság, Franciaország, Spanyolország, Ausztria és Magyarország nyelvi jogi (az egyes nyelvek státuszára, a nyelvhasználatra, a nyelvhasználók jogaira vonatkozó) szabályozása, valamint nyelvpolitikája (a nyelvi jogalkotás alapjául szolgáló politikai célkitűzések) elemzésére terjedt ki, az első ilyen tárgyú jogszabályok születésétől napjainkig.

Az öt európai ország vizsgálata alapján úgy találtam, hogy az államok nyelvi sokféleséghez való hozzáállásának alapvetően három formája van, amelyek a *hatalom/érdek, jog és érték* fogalmak köré szerveződnek. A 19. század közepe előtt a nyelvet kizárólag a *hatalom* eszközeként értelmezték. Ez nem jelenti azt, hogy ne biztosítottak volna nyelvhasználati jogokat, csak éppen nem tudatosan. Gondoljunk a hivatalos nyelv intézményére, amely gyakorlatilag nem más, mint a nyelvi többségnek biztosított nyelvi jog, de persze erre annak idején még nem gondolt a jogalkotó.

A nyelv és hatalom kontextusában a nyelv kettős szerepet tölt be. Eszköz, amennyiben az állam, az államalkotó nyelvi többség a nyelvhasználat szabályozásán keresztül gyakorolja hatalmát, teremti meg és tartja fenn hegemon pozícióját. Tárgy, amennyiben az egyes csoportok közötti politikai küzdelem központi szimbóluma a nyelv maga, a harc a hatalomhoz való hozzáférés szempontjából kiemelt nyelvhasználati színterek (oktatás, közigazgatás, igazságszolgáltatás, média) nyelvéért folyik. Egy térség nyelvi sokfélesége *ab ovo* nem jelent konfliktushelyzetet. Konfliktus akkor merül fel, amikor az egyes nyelvi csoportok társadalmi hierarchiában elfoglalt helye aszimmetrikus; amikor a hatalomgyakorlás kiemelt nyelvhasználati színtereihez való hozzáférésük nem egyformán biztosított; amikor tehát az egyik csoport olyan nyelvi jogokkal rendelkezik, amelyekkel a többi nem (Rindler-Schjerve, 2003).

A nyelvhasználat oly módon történő szabályozására, amely már explicit módon és szándékoltan (kisebbségi vagy minden embert megillető) nyelvi *jogok* biztosítására irányult, a Habsburg Birodalomban és a Magyar Királyságban a 19. század közepén, az Egyesült Királyságban a 19. század végén, Spanyolországban a 20. század elején, Franciaországban a 20. század közepén találunk példát először.

A nyelvi sokféleség *érték*-szempontú megközelítése jelent meg a legkésőbb, a 20. század végén. Ebben a felfogásban a nyelvi sokféleség önmagáért fontos, azt a jogalkotó mintegy kihelyezi a személytelen térbe, „leválasztja” a beszélőiről. A nyelvi sokféleség a demokratikus társadalmak alapvető értéke, a kulturális örökség

része, a különféle népek közötti kölcsönös megértés forrása, a nemzeti/európai identitás központi eleme stb. Az, hogy a nyelvi sokféleséget értéknek és nem problémának, konfliktusforrásnak, akadálnak tekinti az állam, nem feltétlenül jár együtt nyelvi jogok biztosításával. A 2008-as francia alkotmánymódosítás például ugyan hosszas huzavona után kimondta, hogy a regionális nyelvek Franciaország kulturális örökségéhez tartoznak, de ezt konkrét jogalkotási tevékenység még nem követte. Napjainkban mindhárom megközelítés párhuzamosan él egymás mellett, akár egy állam nyelvpolitikáján belül is.

A szabályozásokban szisztematikusan felbukkanó hasonlóságok alapján a vizsgált országokat két történeti, körülbelül a 20. századig érvényes, a nyelvi jogok védelmének horizontális és vertikális szintjére épülő normatív modellbe soroltam. Az Egyesült Királyság, Franciaország és Spanyolország szabályozása alapján felállított *asszimilációs* nyelvi jogi modellben a nyelvi homogenizáció a birodalmi törekvések eszközeként már az abszolutizmus korától megfigyelhető volt, majd a 18-19. század „egy nemzet – egy nyelv” nemzetállami ideológiájára építő restriktív szabályozásban csúcsosodott ki. A nyelvi homogenizáció jogi eszközei közül az alábbiakra találtam példát: egyetlen nyelv (ún. nemzeti nyelv vagy államnyelv) hivatalos nyelvként történő meghatározása, kizárólagos használatának előírása bizonyos közéleti, adott esetben magánéleti nyelvhasználati színtereken, az államnyelven kívüli összes nyelv használatának korlátozása, tiltása, végső esetben magánjogi vagy akár büntetőjogi eszközökkel való szankcionálása (pl. pénzbírság, vagyonelkobzás, fogház, közhivatal viselésének megtiltása, tanítási jog elvesztése, áthelyezés, adott jogi dokumentum érvénytelensége, megszegyenyítés). Ilyen intézkedésekkel Angliában már az abszolutista rendszer kiépítését megelőzően, a 14. század közepétől, Franciaországban a 15. század végétől, Spanyolországban a 18. század elejétől kezdve találkozunk.

A nyelvi kérdés megnyugtató módon történő szabályozása a vizsgált nyugati államok modernizációs deficitjének tekinthető. Az egynyelvűség tradíciójától a nyelvi sokféleség elfogadásának

irányába történő elmozdulás ezen országokban a 20. századtól kezdve fokozatosan, több lépcsőben, egymástól eltérő ütemben valósult meg.

A nyugati mintával szemben a Habsburg Birodalom és a Magyar Királyság szabályozására irányadó *pluralista* nyelvi jogi modellben a nyelvi homogenizáció igénye csak a 19. században jelentkezett, és akkor is mind eszközeiben, mind hatásában messze elmaradt az asszimilációs modellbe tartozó államok gyakorlatától. A pluralista modellben az állam a nyelvi sokféleséget nem tekinti eleve kiküszöbölendő problémának vagy az effektív hatalomgyakorlás akadályának, ehelyett nyelvi jogok biztosításával próbálja meg kezelni azt.

Az egynyelvűség gondolata a Habsburg Birodalomban csak a központi kormányzat szintjén és rövid ideig merült fel. II. József német nyelvi reformja a nyelvpolitika hagyományos irányát nem tudta hosszú időre eltéríteni. Az 1848-49-es forradalmi időszakban több alkotmányos dokumentum is deklarálta a nemzetiségi-nyelvi egyenjogúság elvét, melyet – felemás módon – a neoabszolutizmus korában is megpróbáltak érvényesíteni. Az ezzel párhuzamosan megfogalmazott „germanizációs” program 1867-ben ismét az alkotmányos szinten deklarált többnyelvűségnek adta át a helyét.

A Magyar Királyságban a nyelvhasználatot a 18. század végéig nem szabályozták. Az első tudatos nyelvpolitikai intézkedés II. József 1784-es német nyelvrendelete volt, amely a nyelvi kérdést politikai-jogi síkra terelte Magyarországon. A magyar államnyelv bevezetése 1790-től 1844-ig több lépcsőben valósult meg. Ezáltal a magyar nyelv olyan pozícióhoz jutott, amivel korábban nem rendelkezett, miközben a nemzetiségek nyelvhasználatának biztosításáról a jogalkotó elfeledkezett. A hibát megkésve próbálta orvosolni a nyelvi sokféleséget a lehető legteljesebb mértékben elismerő 1849-es képviselőházi határozat, amely Európa első ilyen tárgyú jogszabálya volt. A képviselőházi határozat örökébe lépő 1868-as nemzetiségi törvény széleskörű nyelvhasználati jogokat biztosított.

A vizsgált öt ország jelenlegi nyelvi jogi szabályozása, valamint az egyes kisebbségi nyelvek helyzete jelentős különbségeket mutat. Az Egyesült Királyság, Spanyolország, Ausztria és Magyarország hatályos nyelvi jogi szabályozása a kisebbségi nyelvhasználat aktív állami ösztönzésén alapul, míg Franciaország csak nemrég kezdett nyitni a nyelvi sokféleség elismerése felé.

Bár erre vonatkozóan további vizsgálódások szükségesek, kutatásom hozzájárulhat a nemzetállamok, a nacionalizmus és a nemzeti identitás megjelenésének idejére vonatkozó szakirodalmi vitához. Eredményeim azt az álláspontot támogatják, miszerint noha a nemzetállami filozófia, ideológia és mozgalom a 18-19. század terméke, maga a nacionalizmus jelensége a kora újkorig visszavezethető. Az Egyesült Királyságban, Spanyolországban és Franciaországban a nemzeti identitás csírái már a 15-16. században megjelentek, és a nyelv ebben alapvető helyet foglalt el. A nyelvi kérdés tehát nemcsak az egyéni és közösségi identitás egyik meghatározójaként érdemel kiemelt figyelmet, hanem az államok politikatörténetének központi elemeként is.

Felhasznált irodalom

ANDRÁSSY György (2013): A nyelv szabadságról és a nyelv szabadság jelentőségéről. *Létünk*, különszám, pp. 7-19.

BARTHA Csilla (1999): *A kétnyelvűség alapkérdései*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

DE VARENNE, Fernand (1997): *Ethnic Conflicts and Language in Eastern European and Central Asian States: Can Human Rights Help Prevent Them?* *International Journal on Minority and Group Rights*, 5. sz., pp. 135-174.

LEWIS, M. Paul – SIMONS, Gary F. – FENNIG, Charles D. (szerk.) (2016): *Ethnologue: Languages of the World*, Nineteenth edition. Dallas, SIL International.

NAGY Noémi (2015): *A hatalom nyelve – a nyelv hatalma: Nyelvi jog és nyelvpolitika Európa történetében*. Doktori értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája.

RINDLER-SCHJERVE, Rosita (szerk.) (2003): *Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th century Habsburg Empire.* Berlin, De Gruyter Mouton.